

Geográfus Hírlevél 28.

Következő szám várható megjelenése: 2013. március közepe
Hírzárás: 2013. március eleje

Szeged, 2012. december 12.

Tartalom

Beszámolók

VI. Magyar Földrajzi és a Geográfus Doktoranduszok Országos Konferenciája (<i>Kiss Tímea, Szeged</i>)	3
Kihívások és konfliktusok a földrajztanárképzés területén (<i>Makádi Mariann, Budapest és Farsang Andrea, Szeged</i>)	4
Water resources and wetlands című tudományos konferencia (<i>Lóczy Dénes, Pécs</i>)	8

Glossza

Egy idősebb geográfus feljegyzései (<i>Csatári Bálint, Kecskemét/Szeged</i>)	9
--	---

Könyvajánló

Mi az areté? (<i>Géczi Róbert, Kolozsvár/Budapest</i>)	17
--	----

Hírek

Tudományos és oktatási események	20
--	----

VI. Magyar Földrajzi és a Geográfus Doktoranduszok Országos Konferenciája Kockázat – Konfliktus – Kihívás (Szeged, 2012. szeptember 5-8.)

A konferenciasorozat Szegeden indult 2001-ben, majd kétévente került megrendezésre Budapesten, Debrecenben és Pécsen. A konferencia kifejezett célja volt az érdemi vita, azaz amellett, hogy a kutatók bemutathatták új tudományos eredményeiket, hangsúlyt helyeztünk arra is, hogy a különböző tudományterületek szakemberei megvitathassák – eltérő nézőpontokból – az aktuális földrajzi problémákat és kérdéseket.

A konferencián összesen 270 szakember vett részt, 169 előadást, 36 posztert bemutatva. A VI. Magyar Földrajzi Konferenciát követő Geográfus Doktoranduszok Országos Konferenciáján pedig 44 előadást hallhattunk. A témák között szerepeltek a belvíz és aszály, illetve az árvíz és villámárvíz okozta környezeti problémák, a környezeti rendszerek klímaváltozásra adott különböző válaszai, a természet- és környezetvédelem konfliktusai. Az átalakuló gazdasági és társadalmi környezet, az életkörülmények és társadalmi differenciálódás, a turizmus és környezet konfliktusa szintén a kiemelt témák közé tartozott. Érdekes, előremutató kérdések vetődtek fel a földrajz változó társadalmi szerepét és a földrajz oktatását elemző szekciókban.

A konferencián két plenáris előadás is elhangzott. Prof. Jürgen Breuste (Salzburgi Egyetem) a fenntartható városfejlődés és fejlesztés lehetőségeit villantotta fel a városok ökoszisztéma-szolgáltatásain keresztül. Dr. Rakonczai János (SZTE) pedig a magyarországi klímaváltozásról és várható környezeti következményeiről beszélt egy érdekes előadás keretében.

A szakmai viták a műhelymunkákon bontakozhattak ki igazán, amelyek vitaindító előadásokkal kezdődtek, majd többé-kevésbé tematikus kérdéseket fűztek fel. A **Kihívások és konfliktusok a földrajztanárképzés területén** elnevezésű műhelymunkában szó esett a földrajztanárképzés változó súlypontjairól, a képzési és kimeneti követelményekről, az egységes országos tanárképzés szükségességéről. Az izgalmas című (és tartalmú) **Egy földrajz – vagy több?** műhelymunkában a földrajztudomány változó társadalmi kontextusai, a módszertani sokszínűség és a társadalom térformáló szerepe állt a beszélgetés középpontjában. A **Virtuális világ** műhelymunkájában a kor legmodernebb Mobil Térképező Rendszerét mutatták be az érdeklődőknek, amellyel a környezet virtuális világgá alakítható, s amely különböző természeti és társadalmi földrajzi folyamatok és adatgyűjtések alapját is adhatja. **Szeged története és az árvizek** egy belvárosi séta során került bemutatásra.

Idén először került sor egy illetve félnapos kirándulásokra. Rendeztünk kirándulást a forró és száraz Kiskunságba, térdig érő vízben átgázoltunk a Maroson, meglátogattunk városokat, falvakat és tanyákat Kecskemét és Temesvár környékén... Hiszem, hogy ezek élményekben gazdag túrák voltak, és kicsit összekovácsolták a résztvevőket!

Mint a konferencia egyik szervezője remélem, hogy mindenki tapasztalatokban gazdagabban tért haza, és szalmailag hasznos volt mindenki számára a rendezvényünk!

Viszontlátásra 2014-ben Miskolcon!

Kiss Tímea, Szeged

Kihívások és konfliktusok a földrajztanárképzés területén

Műhelymunka a VI. Magyar Földrajzi Konferencián (Szeged, 2012. szeptember 6.)

Az átalakuló földrajztanárképzéssel, a megoldásra váró kihívások összegzésével foglalkozó műhelymunka szervezéséhez számos közelmúltban lezajlott esemény szolgáltatott aktualitást:

- 2011 novemberében megjelent az új *Köznevelési Törvény*.
- Elkészült és 2011 decemberében elfogadták az új Felsőoktatási Törvényt, benne az ismét egységes és kétszakos tanárképzési szerkezettel.
- Megkezdődtek a földrajztanárképzés kimeneti és képzési követelményeivel kapcsolatos munkák.
- 2012 februárjában nyilvános vitára bocsátották, majd májusban elfogadták az új *Nemzeti alaptantervet*, ami 2013 szeptemberétől, felmenő rendszerben életbe lép.
- Megkezdődött a Nat-hoz igazodó központi kerettantervek kidolgozása.

Műhelymunkánk alkalmával összegeztük azokat a kihívásokat, amelyeket az utóbbi évek, évtizedek társadalmi változásai, valamint az utóbbi hónapok köz- és felsőoktatási törvényi és ezzel együtt tantervi változásai eredményeztek a földrajztanítás terén. Jelen tanulmányban a teljesség igénye nélkül szemezgetünk a műhelymunka során felmerülő témakörökből.

Kihívást jelent a pályán lévő és a leendő földrajztanárok számára, hogy a földrajz közoktatási ismeretanyaga **jelentős változásokon ment át**. A föld- és társadalomtudományok napjainkban is zajló fejlődése (űrkutatási és geofizikai felfedezések, közgazdaságtan stb.) kapcsán új tudományos fogalmak, új tudományágak születtek. A tantárgy **közműveltségi tartalmában új elemek** jelentek meg (pl. geológiai és földrajzi erők szerepe, piacgazdaság, multinacionális vállalatok, integrációk, tőkeáramlás, fenntarthatóság).

A **tananyagstruktúra átrendeződött**, általános iskolában erősödik az általános földrajzi megközelítés, a modellszerűség, a középiskolában pedig hangsúlyeltolódás tapasztalható az általános földrajzi tudás helyett problémacentrikus regionalitás irányába, valamint jelentős hangsúlyt kapnak a közgazdaságtani és környezetgazdasági ismeretek.

Földrajztanításunknak nemcsak tartalmában, hanem módszertanában is változnia kell. A lezajlott és a jelenben is zajló tantervi változásokat szemléleti és módszertani változásnak kell követnie. *Legalább annyira kell törődnünk azzal, hogy hogyan tanítunk, mint amennyire korábban azzal törődtünk, hogy mit tanítsunk* – írja John T. Buer a *Schools for Thought* című, 1993-ban megjelent művében. Mindez a módszerek, munkaformák, szemléltető eszközök megválasztásának átgondolását teszi szükségessé. A gyerekek életében **megnőtt az audiovizuális médiák szerepe**. Elrettentő felmérések hívják fel a figyelmünket arra, hány órát (!) töltenek naponta a gyerekek a tévékészülékek, vagy a számítógép, az internet előtt. Az ún. „**média generáció**” a rázúduló nagymennyiségű információ befogadjaként egy egészen speciális koncentráció-stratégiát fejlesztett ki (Stephan Schmidt-Wulfen, 1999): **benyomásokat rögzítenek, csak felületes, rövid idejű figyelemösszpontosításra képesek**. Ezen tényt a tanórák szervezésénél, valamint az alkalmazott információközvetítő és szemléltető eszközök (pl. IKT) megválasztásában nem hagyhatjuk figyelmen kívül. A 21. század elején mindenkinek, aki valamilyen formában az oktatásban dolgozik, el kell fogadnia azokat a változásokat, amelyeket a személyi számítógépek és az internet elterjedése váltott ki. A társadalmi elvárásoknak megfelelően tehát a **tantárgy módszertanának és eszközkészletének** megújítása elkerülhetetlen. Kerülünk kell azonban a helyenként már egyoldalúan uralkodó eszközhasználatot (számítógépes kivetítő). Az IKT eszközök oktatásban való alkalmazása

módszertani szempontból csak akkor indokolt, ha az eszköz a tanítási-tanulási folyamat segítőjeként van jelen, annak **hatékonyságát növeli**.

Kihívást jelent továbbá, hogy megváltoztak az **érettségizett felnőttel szembeni társadalmi elvárások**, amelyek az alábbi fogalmakkal írhatók le: kezdeményezőkézség, kreativitás, flexibilitás, team-munka, munkamegosztás, kapcsolattartás, hatékony koordináció. Változtak a **munkaerő-piaci igények** is. Olyan **kulcskompetenciák** szükségesek, amelyek támogatják az új ismeretek megszerzésének hatékonyságát, a gyors probléma-felismerést és -megoldást. *Itt az ideje, hogy az oktatási gyakorlat is érzékenyen tükrözze a „felnőtt” élet ezen trendjeit* – írja Bakó-Simon (2010). Mindezen kihívásokra földrajztanításunk módszertani újragondolásával kell válaszolni.

Változtak az utóbbi években a tanulói tudás mérésére irányuló stratégiák is. A nemzetközi felmérések (pl. PISA) tapasztalatai szerint ellentmondás van a **tanulók kiemelkedő elméleti tudása és annak gyakorlati alkalmazásága** között. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy napjainkra a **minőségi, alkalmazható tudás** az alkalmazásra képtelen, passzív ismereteket tartalmazó tudással szemben **gazdasági érték**ké vált.

Kihívás, hogy a földrajz kikerült az oktatáspolitikusok érdeklődési köréből. Nem ismerik fel a pl. földrajznak a globális környezeti és társadalmi problémák felismerésében, a globalizáció negatív következményeivel szembeni fogyasztói magatartás kialakulásában, valamint a más kultúrákkal szembeni tisztelet, a tolerancia stb. kialakításában betöltött szerepét! A tantárgy presztízsvesztésének okaira Ütőné Visi Judit (2006) is felhívta a figyelmet. Ezek lehetnek pl.

- a földrajzoktatás céljainak pontatlan meghatározása;
- továbbra is alapvetően ismeretközlő jellege;
- képességek fejlesztését segítő szemlélet hiánya.

A földrajzot tanító tanárok talán még sohasem voltak ennyire rákényszerülve arra, hogy átgondolják, hogyan lehet az eddig megszokottól eltérően, de ugyanakkor jól tanítani a földrajzot. – írta Ütőné Visi Judit 2007-ben. A szemléletváltás nehézségei közül a legfontosabbak talán az alábbiakban összegezhetők:

- A hagyományos tanári minták követése és berögződése.
- A földrajztanításra fordítható időkeret és a tananyag mennyisége között feszülő ellentmondás (hatékony és időigényes ún. diák-domináns módszerek kontra „gyors”, tanár-domináns módszerek).
- Nem honosodott meg (a mintegy két évtizedes tantervi követelmények ellenére sem) a problémacentrikus, felfedezettető tanítási-tanulási stratégia.
- A tanárok Magyarországon nem a tantervi követelmények teljesítésére készítik fel a tanulókat, nem földrajzot tanítanak, hanem földrajztankönyveket tanítanak.
- Kevés a cselekedtető földrajzoktatást segítő segédeszköz, módszertani eszköztár. A tankönyvek általában konzervatívak, évszázados beidegződések alapján leíró földrajzi szemlélettel tényeket közölnek, statikus ismereteket közvetítenek, alig rendelkeznek metodikai apparátussal.

A *Nemzeti alaptanterv* 2012-es változata számos olyan módszertani elemet fogalmaz meg a **műveltségi területek közös kiemelt céljai** között, amelyek igen fontosak a földrajztanítás szempontjából:

- a tevékenykedtetés (cselekvő részvétel, megfigyelés, vizsgálat) középpontba állítása;
- a tanulók aktív részvételének, öntevékenységének és a kreativitásának biztosítása a tanítás-tanulás folyamatában;
- az informatika alkalmazása nemcsak az ismeretszerzés, hanem a feldolgozás, a vita és a prezentálás során is;

- a médiumok alkotó használata;
- a szociális kompetenciák sokirányú fejlesztése;
- a közösségi élethez, a munka világába való belépéshez szükséges tudás megszerzése gyakorlatközpontú módszereken keresztül;
- a hatékony és önálló vagy közösségi tanulni tudás képességének kifejlesztése.

A köznevelési törvény és az átdolgozott *Nemzeti alaptanterv* ismét nehéz helyzetbe hozta a földrajztanítást, mert **a tantárgy presztízse tovább romlott**. Az előrehozott érettségi megszüntetése elvette annak feltételét, hogy a földrajzot éppen az előrehozott vizsgalehetőség miatt nagy arányban választó tanulók többlet időkeretben foglalkozhassanak a földtudományokkal az érettségit előkészítő foglalkozásokon. Ezen túl ismét előállt az a földrajztanári társadalom számára elfogadhatatlan helyzet, hogy fiatalok tömegei az általános iskola befejezése után nem tanulhatnak majd földrajzot, hiszen a szakképzésből kikerült, de a szakközépiskolákban is alacsonyabb óraszámban tanulható. A **Nemzeti alaptanterv javasolt időarányai** (Földünk – környezetünk műveltségi terület 5–6. évfolyamon 2–4%, 9–12. évfolyamon 5–8%) felébresztették azt a reményt, hogy a gyerekek 5. évfolyamtól önálló földrajz tantárgy keretében szerezhessék meg a földrajzi-környezeti tudást, és a 10. évfolyamon túl is folytathassák azt. (Ma már tudjuk, hogy ez nem valósulhat meg, mert a kerettantervi rendelet időkeretei a Nat-ban megfogalmazottakkal nincsenek jogi összhangban a földrajzos szakma tiltakozása és egyeztetési erőfeszítései ellenére sem).

Kihívást jelent a földrajztanárok számára az, hogy hogyan lehet valóban hatékonyan **integrálni a földrajzi ismereteket a természetismeret tantárgy anyagába**. Az oktatásirányítás által hangoztatott természettudományok helyzetének javítása nem valósulhat a négy természettudományos tantárgy tudásrendszerének mesterséges, a tudományok logikájától és a metodikai-pedagógiai logikától is jelentősen eltérő tananyagstruktúrában, ráadásul mindössze heti 2 órás tantárgy keretében (Nat *Ember és természet* műveltségi terület 6-10%-os időkeret). A korábbi erőltetett és csak a tantervek szintjén létező „integráció” folytatása tovább rontja valamennyi természettudományos tantárgy szükséges szaktudományos alapozásának hatékonyságát, a természettudományos kompetencia kialakulását. Tartalmi szempontból pedig felveti azt a kérdést, vajon hogyan alapozhatók meg a földrajz társadalmi pillérének a követelményei? A természetismeretben ugyanis csak esetlegesen vannak társadalomföldrajzi elemek. (Ehhez ma már azt is hozzátehetjük, a kerettantervi óraarányok még inkább ellehetlenítik a helyzetet azáltal, hogy az alsó tagozatos környezetismeret tanulására 1–4. évfolyamon a legminimálisabb, heti 1 órás időkeret áll rendelkezésre. Ne felejtsük el, hogy ez a tantárgy lenne hivatott alapozni az összes természettudományos, valamint társadalomtudományos tantárgyat is!) Felhívjuk azonban a figyelmet arra is, hogy a *Nemzeti alaptantervből* adódik az a törvényi lehetőség, hogy az iskolák a *Földünk – környezetünk* és az *Ember és természet* műveltségi terület 5-6. évfolyam számára biztosított időkeretét összeadják a helyi tantervek készítésekor, és abból heti 3 órás természetismeret tantárgyat alakítsanak ki.

A közoktatási bizonytalanságok a jelenleginél is jobban felértékelik a leendő és a pályán lévő **tanárok metodikai kultúrájának és innovativitásának fejlesztését**. Nem életképes már „a mondják meg, hogy mit kell csinálnom, és én azt végrehajtom!” mentalitás.

Tudomásul kell vennünk, hogy a tanári munkának éppúgy kulcsszava lett a **rugalmasság**, mint a tanulói fejlesztési céloknak. Valós fejlesztési folyamat csak úgy képzelhető el, hogy a tanárok alárendelik magukat a tanulók éppen aktuális fejlettségi állapotának, szakmai tudásuk és képességeik együttesének, és a tanítási folyamatukat annak igénye szerint, **tevékenykedtetésre** építve szervezik.

A *2011. évi CCIV. nemzeti felsőoktatásról* szóló törvény ismét alaposan átalakítja a **tanárképzés** rendszerét és tartalmát, amely a bolognai rendszerrel szemben 2013. szeptemberétől

ismét **osztatlan** lesz, és **két azonos értékű szakon** szerezhetnek mesterfokozatú diplomát a tanárok. A 4 (elméleti) +1 (iskolai gyakorlati) éves és az 5+1 éves képzési modell bevezetése a felsőoktatási intézményben való tanulást illetően azzal a kihívással jár, hogy az egyetemek és főiskolák nehezen tudják majd egyeztetni a tanárképzési és a bolognai szakirányos képzési rendszert, mert **a tanárképzés alapvetően más szemléletű képzést, így eltérő tantárgyi struktúrát igényel**. Ez egyfelől munkaerő-gazdálkodási probléma, másfelől az új struktúra nehezen értelmezhető a földrajztantárgy szempontjából, hiszen a közoktatásban mindössze négy (7–10.) évfolyamon oktatott tantárgy esetében nehezen valósítható meg eltérő képzési szerkezet az általános és a középiskolai tanárok számára. Ugyanakkor már összel is érzékelhető volt, hogy gyakorlatilag kivitelezhetetlen olyan képzési struktúra, amelyben elválasztódik egymástól a kétféle kimeneti cél. Ezt maga a törvény is akadályozza azzal, hogy az első három év képzésének teljesen azonosnak kell lennie. Így nehéz megtalálni azt a különbséget, amivel „megfejelhető” az utolsó (5.) évben a leendő középiskolai tanár felkészítése az általános iskolai tanáréhoz képest. A közoktatási tartalmak és szemléleti irányelvek ezt nem is teszik szükségessé, sőt, éppen ellentétesen, **egységes ívű fejlesztési folyamatot igényelnek**.

További kihívást jelent az új tanárképzés tartalmának kialakítása abban a tekintetben is, hogy hogyan tölthetők meg a képzési időkeretek **gyakorlat-orientált, hasznos tartalommal**. A közoktatás igényei felől nézve fel kell készítenie a leendő földrajztanárokat az anyagvizsgálat (pl. kőzet, ásvány, talaj, víz, levegő), a tapasztalati megismerés, a kooperatív és kollaboratív módszerek, a hálózati tanulás, az esetmódszer, a média- és drámapedagógiai módszerek hatékony alkalmazására úgy, hogy közben magabiztos földtudományi szakmai tudással rendelkezzenek. Alapvetőnek tűnik az a megoldás, hogy a hallgatók földrajz szakmódszertani tantárgyak mellett valamennyi **szaktudományos tantárgy tanulásánál lássanak gyakorlati mintákat** arra, hogyan adhatók át a tartalmak a gyerekek számára. Lássák a valóság megismerésének és a tapasztalatok feldolgozásának módszereit a gyakorlatban, a terepi munkák folyamán. Mindezek azonban **a felsőoktatásban dolgozó tanárok szemléletváltását és módszertani kultúrájának fejlesztését** igénylik, hiszen a gazdasági megszorítások okán új, közoktatási tapasztalattal rendelkező és pedagógiai kultúrával rendelkező oktatók bevonására nem lesz lehetőség.

Makádi Mariann, Budapest és Farsang Andrea, Szeged

Water resources and wetlands
című tudományos konferencia
(Tulcea, Románia, 2012. szeptember 14-16.)

A Román Limnogeográfiai Szövetség (ARLG) szervezésében, a Duna-delta Bioszféra-rezervátum Hatóság, a Duna-delta Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Intézet rendezésében, számos egyetem és tudományos szervezet támogatásával került sor arra a konferenciára, amelyen a tavak és a vizes élőhelyek földrajzi megközelítésű kutatásának legújabb eredményeit mutatták be a világ több mint két tucat országából (pl. Franciaországból, Ausztriából, Brazíliából, Oroszországból, Törökországból, Japánból, Iránból, az Egyesült Arab Emírátsokból) érkezett szakemberek. (A rendezők kb. negyven országból számítottak vendégekre, de sokan nem tudtak eljönni.) Magyarországot az MTA tihanyi Limnológiai Intézete és a Pécsi Tudományegyetem kutatói képviselték. A helyszín a Tulcea városában, a Duna partján vezető sétányon épült Hotel Delta volt, amelyet nemrég új, négycsillagos szárnyal egészítették ki.

Az első meglepetést az jelentette, hogy Romániában – a mi gyakorlatunktól eltérően – a tótan nem csupán biológiai-ökológiai diszciplína, hanem a természetföldrajz fontos részterülete is. Petre Gâstescu akadémikus irányításával számos geográfus műveli, és figyelemre méltó eredményeket értek el ezen a téren. A konferencia kiterjesztett előadás-kivonatokat tartalmazó, vastos – 662 oldalas – kötetében tucatjával kaptak helyet limnogeográfiai tanulmányok.

A változatos témájú plenáris előadásokat szekcióülések követték az alábbi csoportosításban: folyami és tavi ökoszisztémák ökológiája (kb. harminc előadás), éghajlatváltozás és a vízi erőforrások (tizenkét előadás), tengerparti környezetek (hat előadás), folyódelták és vizes élőhelyek (öt előadás), vízgazdálkodás, vízügyi politika (kb. húsz előadás).

A program második kellemes meglepetése a rendezvényhez kapcsolódó kultúrprogram volt, amelyen ízelítőt kaptunk a régió néptánc hagyományából, különös tekintettel a soknemzetiségű Dobrudzsa táncaira.

Az utolsó napon még egy emlékezetes élmény várt ránk: egész napos kirándulás a Duna-deltába. Szintén meglepetésként ért bennünket, hogy nyári forróságban, 30°C feletti hőmérséklet mellett hajóztunk a Szulina-ágon félútig a tenger felé, majd a Nagy M-nek nevezett, kettős levágott kanyarulatnál visszafordultunk, és lelassítva, a mellékágakat követve figyelhettük meg a hatalmas vízi világ életét. Az út során 17 madárfajt láthattunk, köztük a slágernek számító pelikánok népes csapatait.

A sikeres konferencia szervezéséért hálánkat kell kifejeznünk Gâstescu akadémikusnak, Gheorghe Romanescunak, a Jászvásári Alexandru Ioan Cuza Tudományegyetem tanárának, valamint a feladatok koordinációját kitűnően végző Petre Brețcannak.

Lóczy Dénes, Pécs

Egy idősebb geográfus feljegyzései

2012 őszén úgy határoztam, hogy az úgynevezett Coospace, azaz a hallgató-tanár együttműködési internet szintér kereteit kihasználva megpróbálok a modern technika ezen adottsága segítségével is gondolatokat eljuttatni kedves diákjaimhoz. Ezért minden héten, egy-egy azon heti élményemből, vagy aktualitásból kiindulva írtam egy kis jegyzetet, blogot. A többségének a középpontjában persze a geográfia állt. S nagy örömmre olvasták azokat. Néha direkt módon, a fórumon, néha indirekt formában, egy-egy szünetben tett megjegyzésben reagáltak. Talán ajánlható más – hozzám hasonlóan grafomán – kollegának is e módszer. De talán az olvasásuk is okozhat örömet.

Enyedi György emlékének

Egy kivételes tudású, hatalmas tudományos örökséget maga után hagyó geográfus akadémikus távozott közülünk. Azon túl, hogy nekem nagyon sok személyes élményem is van Vele kapcsolatban, hisz több mint négy évtizede, hogy harmadéves hallgatóként megismertem Öt, itt az egyetemünkön, , mégis inkább azt javaslom és ajánlom kedves, s e blogot olvasó diákjaimnak: olvassanak eredetiben Enyedi Györgyöt. Meg is írom miért: mert stílusa egyszerű és nagyszerű. Szakmai érvelései világosak, átgondoltak és könnyen áttekinthetőek. Gondolatainak nemzetközi beágyazottsága példaértékű. S tudományos megalapozottságú fejlesztési javaslatainak megfogalmazásában pedig mindig mértéktartóan óvatos. Sokszor ír le a jövőre vonatkozóan – geográfus alapokra építő – s sokak által nem is gondolt, de persze azokat olvasva „rögtön elképzelhető” fejlesztési változatokat, forgatókönyveket.

Geográfus tudós hitvallásának szerintem a lényege volt, hogy mindig látta és be is tudta fogadni „az egész világot”. Nagy veszteség érte a földrajzos társadalmat a halálával. Végül: sokak írtuk és szerkesztettük A területi kutatások csomópontjai című, Pécsen, az MTA Regionális Kutatások Központja által 2010-ben megjelent könyvet (Barta Györgyi, Beluszky Pál, Földi Zsuzsa, Kovács Katalin) . Ebben a munkában a 80 éves Enyedi professzort köszöntjük úgy, hogy régebbi cikkeit, tanulmányait újraolvastuk és „mögírtunk” egy újat arról, hogy mi is változott a térben az eredetihez képest. Egy „igazi” terület- és településfejlesztő geográfusnak remek olvasmány.

A folyóiratokról

A szakmai folyóiratok nagyon fontosak a geográfus számára szakemberré válásukban. Különösen a szakdolgozat-készítésnél lesznek majd nélkülözhetetlenek. Ezen a héten részt vettem a Falu c. folyóirat szerkesztő bizottságának újjáalakuló ülésén, a Magyar Tudományos Akadémián. A lap a XXVII. évfolyamában jár. Sokat megélt már. Idősebb, mint a Rural Studies, a világ vidéktudományainak igen elismert folyóirata. Ezek a folyóiratok, tudományos lapok több szempontból alapvető fontosságúak számunkra, szakemberek számára. Rendre a folyóiratok közlik a legfrissebb eredményeket, tehát belőlük lehet megtudni merre halad a tudományterület. Nagyon fontos az is, hogy a szerkesztő bizottságok, a lektorok garantálják a megjelent tanulmányok tudományos hitelességét. Belőlük lehet megismerni, hogy kik is művelik aktuálisan az adott szakmát, melyek például a legújabb szakkifejezések? Vagy a cikkek irodalomjegyzékeiből, a hivatkozásokból tovább, időnként a végtelenségig lehet bővíteni az ismerettárunkat, ami szakdolgozatok, diplomamunkák, diákköri tanulmányok készítésénél nagyon hasznos lehet.

Persze a blogbejegyzésnek mindig kell tartalmaznia valami személyeset is. Azon túl, hogy ott ültem az alakuló ülésen, nagy örömmel töltött el, hogy a felelős szerkesztő Csuták Máté geográfus, itt Szegeden a tanítványom volt, akárcsak Pócsi Gabriella és Józsa Klára, akiknek remek vidékföldrajzi cikkei jelentek meg a Falu idei nyári számaiban. Remélem, azonnal szaladnak a könyvtárba elolvasni. 😊

Vidékfejlesztő geográfusok

Sokat gondolkodhatnak róla, hogy hol is a helyük/helyünk a szakmai közéletben. Erről szól ez a kis bejegyzés.

A minap Temesváron jártam. Együttműködési megállapodást írtam alá a Román Nemzeti Vidékfejlesztési Hálózattal. Érdekes, tanulságos rendezvény volt. Románia ennek a hálózatának, mint a mienk is (lásd <http://www.mnvh.eu>), a működtetését „megtenderezette” az EU-ban, és egy spanyol vidékfejlesztő cégre bízták a hálózat és a romániai LEADER csoportok megszervezését. Tehát a román partnerek mellett, ill. velük együtt spanyol kollegákkal is együtt dolgoztunk. Ők igen jól értik a dolgukat, hiszen a spanyol helyi közösségeken alapuló vidékfejlesztés nagyon sikeres volt már az 1990-es évek közepén is. A latin nyelvrokonság miatt a spanyolok már egészen jól beszéltek románul is, természetesen az angol mellett. De amiért ezt a bejegyzést írom az igazán az, hogy a négy ott lévő spanyol kollegából kettő geográfus alapvégzettségű volt, s utána lett vidékfejlesztő. Hasonló példával Finnországban és Svédországban is találkoztam. (A legnagyobb svéd vidékfejlesztő intézet igazgatója is geográfus volt ottjártamkor.) Fontosnak tartom tehát, hogy tisztában legyenek vele, a jól képzett geográfus sokféle módon és helyen nyerhet alkalmazást. Az idegen nyelvek, az EU szemlélet és a helyi (geográfiai, történelmi, társadalmi, stb.) sajátosságok biztos ismerete kell hozzá.

Olvasmányélményeimről

A geográfia a regényekben

Mióta a kutatóintézetemből nyugdíjba mentem több időm jut olvasásra, s ez nagy örömet okoz. Az persze már biztos a hivatásomból következő „foglalkozási ártalom”, hogy a regények között is azokat élvezem a legjobban, amelyeknek van valamilyen határozott geográfiai tartalma. Persze mindnek van, mert alapvetően cselekményük térben és időben játszódik, de vannak különös csemegék. Ilyen például a fiatal német írónak Daniel Kehlmann-nak *A világ felmérése* c. regénye, amelyik Gauss és Humboldt párhuzamos életrajzát írja le a 18. század végén. Vagy Yann Martell csodálatos modern regénye, *A Pi élete*, amelyik egy indiai hajótörött fiú igaz története. Most egy híres amerikai regényt olvasok: az *Ősforrás* címűt, amit megfejtethetlen, hogy miért, de több évtizedig nem fordítottak le magyarra. Építészekről szól. Karrierjük építésének konfliktusairól, úgy hogy közben az épülő New York társadalmi világát is megismerhetjük. Azt hiszem, szükségünk van arra, hogy ezeknek az irodalmi alkotásoknak a segítségével „újrátöltsük” gondolatvilágunkat, túllépjunk egy kicsit a mindennapok egyhangúságán, sőt örömmel konstatálhatjuk az olvasásuk közben, hogy szép hivatásunk a geográfia ott rejlik e művekben. Próbálják ki, hogy milyen öröm ezt átélni.

Lengyel-magyar barátság

Különös kapcsolatom alakult ki pályám során a lengyelekkel

A bejegyzés aktualitását éppen most az adja, hogy a 11 éves András unokám felhívta a figyelmemet a Da Vinci Learning tévécsatornára. A kis srác már régóta nézegeti, s csak mostanában jöttünk rá, hogy „tanul is” belőle. Nem is keveset. Ennek nyomán magam is rátévedtem egyik este, és nem is tudtam abbahagyni a nézését. Közép-Európa legrégebbi egyeteméről, a krakkóiáról vetítettek egy egyórás ismeretterjesztő filmet. Voltam ott többször. Krakkó is, meg az egyeteme is nagyszerű helyek, de a műsor sokkal többről is szólt. Arról, hogy a három részre szétszakított, tehát nem is létező XIX. századi Lengyelországban a Krakkói Egyetem volt magának a lengyelségnek egyfajta különös „történelmi helye”. Őrizte a nyelvet, az irodalmat, a hitet, a tudományt. Érdekes volt látni, hogy a maguk mai kortársai, az egyetemisták

arról is szóltak, hogy ők Kopernikusz utódainak tekintik magukat. S nemcsak abban a tekintetben, hogy tisztelik és fontosnak tartják életükben a tudományt, hanem a meggyőződésük és az álláspontjaik mellett való kiállás ma sem kevésbé fontos, mint a nagy csillagászgéniusz korában. Wajda, a híres filmrendező (remélem láttak filmet tőle?!), aki szintén odajárt arról mesélt, hogy a későbbi pápa, II. János Pál élete kockáztatásával tartott szemináriumokat az egyetemen, mikor a németek betiltották a lengyel egyetemi oktatást. S különös volt látni azt is, hogy hogyan ünneplik a krakkóiak ezrei, amikor az egyetem tanárai minden évnnyitókor talárban végigsétálnak a település főutcáján. A professzorok a város legismertebb és legnépszerűbb polgárai.

Az elmúlt három évtizedben legalább húszszor jártam Lengyelországban. Mindig csodálatosan éreztem magam, mert azok a barátságok és szakmai kapcsolatok, amelyekre szert tehettem, többet jelentettek, mint így leírva olvashatók. Örülnék, ha Önök, e blogot olvasó kedves hallgatóim is átélnének hasonlókat. Érdemes figyelniük a világra úgy is, hogy egy-egy valóban testvérnemzet cselekedeteire és jó, átvehető példáira nyitottak vagyunk. A barátot mi választjuk....

Az ünnepről: 1956-ról

„Felfaltuk a folyókat, a maradék ünnepeket”?

Egyik kedvenc olvasmányom Szabó Zoltán: *Szerelmes földrajz* c. munkája. Ebben a szerző a nagy magyar költők földrajzi tartalmú verseinek elemzéseivel foglalkozik. Egészen különleges értékű munka és olvasmány. Egyszer arra kértek, hogy rá emlékezve gyűjtsék hasonlókat mai költőinktől. Képzeljék: egyáltalán nem volt nehéz a feladat végrehajtása. Ma is számos ilyen kép jelenik meg a versekben. Egyet választottam közülük a bevezető sorba. S a bejegyzés aktualitását nyilván nem a folyó, mint földrajzi kép, hanem az ünnep adja. Döbbenettel láttam a minap riportot arról, hogy fiatalok a BME környékén azt sem tudják, mire emlékezünk. Pedig onnan indult minden. No meg Szegedről. Látták már az emléktáblát ott, ahol naponta elhaladnak? A szegedi egyetemisták kiáltványa született meg a leghamarabb, és lett 1956 egyik fontos, hivatalos dokumentuma. S az én korosztályomnak 1956 volt a „nagy titok”. A magyar szabadság gyermekként átélt és csak csendben, rejtve mesélt, de igazán valódi, bensőséges ünnepe. Mikor a ma már nem élő, s éppen akkor októberben egyetemista történelemtanárom, az osztályterem ajtaját maga mögött becsukva mondta el, hogyan is égették a sztálinista szövegű orosz tankönyveket Debrecenben. Hogy 1956 az egész világnak megmutatta, hogy mi milyen derék, összefogásra képes, szabadságszerető nép vagyunk. (A lengyelekkel együtt, hiszen a velük való műegyetemista szolidaritás volt az indító ok, hogy Bem szobrához vonuljanak több ezren 1956. október 23-án.) Nagy élményem volt, mikor külföldön járva, még Finnországban is, arra kértek meséljek Nagy Imréről. A tudatosan a halált választó, 56-os hős miniszterelnökünkről. S a rendszerváltás nagy pillanata volt, mikor végre, a jeltelen sírjaikat feltárva, tisztességesen eltemették őket. Tudják, nagyon szép és felemelő ünnepnek kellene lenni Október 23-nak. S a forradalom mellett az új, a mostani köztársaságunk is ekkor született. Remélem, hogy sokan vannak, akik szintén így gondolják. S valóban átélik az ünnep fontos, belső, hazafiúi, honleányi vagy még szebben mondva patrióta érzését.

Bár van másra is példa, sőt nem megalapozatlanok aggodalmak sem. Egyik jeles írónk (Spiró György) művében olvastam a minap: *Ott ketyeg a ma még álmatagon tanuló magyar diákban az időzített belátás, hogy az életesélyeitől megfosztották. Én tudom, amit ő még nem, hogy minden forradalmat a fölösleges értelmiségiek csinálnak. Én csak ideges vagyok, de ő fel is fog robbanni.*

A "tevékenység"öröme és a "láthatatlan kéz"

Örök dilemmák kísértik az embert gondolkodó élete során

Sok-sok olyan dologgal találkozunk, amelyek folyton elénk kerülnek és végtére is nem nagyon tudunk velük mit kezdeni. Ezen egyértelműen filozofikus megjegyzésem aktualitását a hét meglehetősen összekevert munka- és ünnepnapjai adták. Az értelmiségi ember, vagy az olyan pályára készülő örül az ilyen ünnepeknek, mert könnyebben végezheti otthon a felüdülést hozó szellemi tevékenységeit, munkahelyi kötöttségek nélkül. Olvashat, kutathat, gondolkodhat a mai világunkról, kiváló elemező hetilapok segítségével (*Élet és Irodalom, Heti válasz, Magyar Narancs*) Nem tudom Maguk szoktak-e rendszeresen kézbe venni ezekből a lapokból írásokat? A mi, mostanában gyakran bántóan emlegetett 1968-as nemzedékünknek (akkor vonult be a Varsói szerződés Prágába, s mi akkor érettségizünk és váltunk fiatal felnőtté) az ÉS olvasása már akkor azt jelentette: az igazság „odaát van”, s hogy a dolgok mögött bonyolult gazdasági, társadalmi és politikai viszonyrendszerek állnak már több mint 200 éve. Adam Smith óta ugyanis felbukkan még egy plusz tényező, a „láthatatlan kéz”, amely a róla szóló elmélet szerint „kiigazítja” a piacgazdaság durva egyenlőtlenségeit, korrigálja annak túlzó hatásait. Vagy éppen ellenkezőleg, a tulajdonos, az egyén birtokának szentsége alapján ki lehet iktatni a közjót, ami még azt sem juttatja el a szegénynek, ami a gazdagoknál felesleges.

Maguk nem érzik úgy, hogy a politikai közéletünk hangjai, megnyilvánulásai alapján valamiféle láthatatlan kéz inkább rossz irányba nyom bennünket. Biztos éreznek ilyet, csak a baj az, ha ezt a hatásfélét nehéz egzaktan mérni. Még ha ráfognak is a baj forrását (ez is gyakori a magyar történelemben), akkor rögtön elmegy kedvünk az örömteli tevékenységektől (a munkától, az alkotástól, a komoly jövőépítéstől). Jó kifogás sosem rossz. Ha a nem létező láthatatlan kézre fognak majd kudarcokat, akkor sikertelen lesz a pályájuk. Ezért fogják fel és értékeljék a kéz jótetteit is. Jutalmuk az elvégzett munka örömeiben lesz, s azonnal megérezzük

Az emlékezésről

Japán élményeim és aktualitásuk

Életpályám egyik nagy szerencséjének tartom, hogy 25 éve megismerkedhettem egy japán agrártörténész kutatóval, akivel anno, az Ő kérésére (Professzor Minamizuka Shingóról van szó, aki a tavasszal kapta meg, 70-ik születésnapjára Szeged város aranyérmét) bejártuk a kiskunsági tanyákat. Életre szóló barátságot kötöttünk. Háromszor hívott meg Japánba, előadásokat tartani, s „természetesen” közösen tanyákat kutatni, interjúzni Tonamiba, ahol ma is több tízezren élnek tanyákon. A bejegyzés apropóját az adja, hogy sokat beszélgettünk arról is, éppen ott a tanyákon, hogy hogyan viszonyulnak Ők halottjaikhoz, hogyan emlékeznek. A XII. század óta folyamatosan ugyanazon a telken épült és lakott tanyaépületek mellett (a faanyagukat természetesen kb. 200 évente kicserélték), általában a telek sarkában, mindenütt kis temetőhelyek is vannak, ahol évszázadok óta minden felmenőjük hamvait szépen, friss virágokkal ékesítve tartják (1. ábra).

1. ábra. Egy japán tanyatelek sarkában elhelyezkedő kis temető Tonamiban (a szerző felvétele)

Japánban azon túl, hogy az idősek tisztelete is nagyon jellemző az egész társadalomra, a halottak sírjait is többször felkeresik minden évben. Az egész népnek erőt adó történelmi múlt tehát úgy is „benne gyökerezik” a japánokban, hogy egy-egy ilyen emléknapon, mint a halottak napja, felkerekednek, elmennek a temetőkbe és az ősökre emlékeznek. A ma már teljesen urbanizált országban általában a vidéki templomok, szentélyek mellett vagy éppen a Fuji-hegy oldalában található a zsúfolt kis temetők a családi emlékkövekkel. Halottak napján tehát szinte az egész ország útra kel. Akárcsak nálunk. Kérdés, hogy nálunk is ad-e esetleg új erőt ez a cselekvés a jövőhöz? Mert bár nálunk a történelmi múlt nem kevésbé eseménytelen, mint ott, Japánban, mégsem tudunk igazán megbékélni vele, s hozzájuk hasonlóan sajátosan hitet és erőt meríteni belőle. Családi és közösségi alapon is. Tudom, Maguk kedves hallgatóim még nagyon fiatalok. Ezért ritkábban foglalkoznak efféle kérdésekkel. Pedig fontosak. Majd, ha „öregszenek” meglátják, az élet része a halál. Az emlékezés pedig a jövő jobb megalapozásához szükséges. Mert csak akkor lehetünk sikeresek, ha érezzük és tudjuk, egy „folyamatban” vagyunk. Őseink nyomán (maguk esetében még leendő 😊) gyermekeink és unokáink érdekében.

A piac

A gondolatok cseréjének ősi helye

Évtizedek óta minden héten egyszer, szombaton korán reggel kilátogatok a kecskeméti piacra. Egy mezővárosnak, hogy valamiféle tudományos megfogalmazással kezdjem, településföldrajzi és fejlődési szempontból is évszázadok óta kulcs helye a piac. Sőt azt is tudjuk, hogy már az ókorban is a piac, a bazar és az agora volt az a hely, ahol a polgárok rendszeresen

találkoztak. Vásároltak, no meg eszmét cseréltek. Érdekes dolog ez persze. Ma a mobilfónia világában bárkivel, bármikor, bárhol eszmét cserélhetünk. Mégis vonzódik néha az ember a hagyományokhoz, ahhoz, hogy bizonyos dolgokat – legalábbis feltételezésünk szerint – ugyanúgy éljük át, mint mondjuk száz éve az előttünk élők. És nem művi módon, például skanzenben, múzeumban, hanem valóságosan. Kevés alkalmasabb hely és lehetőség van manapság erre. Sok őstermelő, kofa, tejesember, hentes, zöldséges, virágkertész és savanyúság-árus generációk óta végzi ugyanazt a munkát, ami nemcsak tiszteletet ébreszt a vásárlóban, hanem abban is biztos lehet, hogy valódi, tiszta, egészséges árut kap. Közben találkozik számos ismerőssel, beszélget, eszmét cserél. Csak úgy. Egyszerűen. Egy óra bevásárlás és egy óra feltöltődés. Próbálják ki. Négy éve egyik geográfus tanítványom kiváló diplomadolgozatot is írt belőle. A piac vonzáskörzetéről, a város-vidék kapcsolatokról. Érdekes volt, mikor három szombaton reggel 6 órakor már Őt is ott találtam a kérdőíveivel. Javaslom: látogassák meg a piacot és folyamatosan teremtsenek a maguk kis szakmai köreibben „agórát” is. Az igazi, őszinte, mélyről fakadó emberi gondolatok személyesen átélt cseréjénél kevés jobb dolog van a világon

Generáció- és értékváltás, egymás után

Nehéz megítélni, melyek azok az értékek, amelyek mentén az életünk sikeresen felépíthető.

Mióta világ a világ a hatvan évesek azt gondolják, hogy a huszonévesek tönkre teszik, szétverik, amit ők létrehoztak. Értékeiket nem becsülik, „bálványaikat” inkább ledöntik. Én nem teljesen így gondolom. Talán két ok miatt. Egyrészt huszonéves koromban is csak mérsékelt voltam lázadó, sokkal inkább a még talán ma is rajtam látható tettvágy és a jövő megváltoztathatóságába, jobbíthatóságába vetett hit lendülete jelentett valami affélét. Másrészt jövőre lesz negyven esztendeje, hogy katedrára álltam, így azóta vagyok tizen- és huszonévesek között, tehát látom, hogy nem mindig az a fő probléma, hogy a mi értékeink (pl. zenénk a Beatles, vagy az Illés) rosszak, hanem az, hogy van egy mérhetetlenül nagy értékválság. Mindenütt a világon. S ezek között a problémák között nagyon nehéz eligazodni. Sőt egyáltalán nem is igénylik Maguktól – úgy általában –, hogy jól megalapozott tudás alapján, „valódi értékek” mellett foglaljanak állást, hozzanak döntést. Talán sorolok ezek közül néhányat, hogy világosabb legyen: részvételi demokrácia, szabadság, társadalmi egyenlőség-szolidaritás, fenntarthatóság, szociális piacgazdaság, jó szomszédság, a munka becsülete stb.

Esetleg az is gond lehet hazánkban, hogy a Maguk generációja a hetedik, amelyiknek egészen más „rendszerkörülmények” között kell „megtanulni és alkalmazni” ezeket az értékeket; azok „természetes módján”, ahogy a finn, a svéd vagy a flamand kortársaik teszik. Esetükben a korosztályos értékváltás, vagy -válság inkább csak az öltözködésben, a művészetekben vagy mondjuk a modern zenében érhető tetten. A többinek a továbbvitelével kapcsolatosan nem kételkednek. Teszik a dolgukat, ahogy eleiktől látták, tanulták. Ahogy belenőttek. Nálunk ez a „belenövés” nem sikerülhetett, mert kb. 10-20 vagy 25-35 évente valami egészen más társadalmi elképzelés akart úrrá lenni „rajtunk”, „Magukon”. És sikertelenségünk fő oka szerintem éppen az volt, hogy hiányoztak a valódi, az egyetemes és továbbörökíthető értékeink. Gondolkodjanak el rajta! Maguknak vannak-e? S melyek azok a fentebb soroltak közül? Küzdenének-e értük? Egyáltalán, egyetértenek-e azzal, amit ebben a blogbejegyzésben leírtam? Nagyon örülnék, ha kommentálnák. Ha kapnék erről visszajelzést. Tanári működésem kulcsproblémájáról írtam ezt e bejegyzést. Remélem azért örömmel és érdeklődéssel olvassák.

A nyelv és a gondolat tisztasága

Ezekről és ezek összefüggéseiről írok most...

A mai posztmodern világban, ahol a korábbi szabályok és törvényszerűségek megváltoznak, egyúttal megváltozik a kommunikáció formája és stílusa is. Tudjuk, hogy ez is részben generációs probléma, amiről már írtam, de egy kicsit több is, másmilyen is. Mert annyira megnövekedett az átlagember számára feldolgozandó információ-tömeg, és az olyan sokféle is (újság, rádió, tévé, internet, mobil, e-posta stb.), hogy csak jó felkészült elmék képesek azokat átlátni, értékelni, kommentálni. S ha ez nem történik meg, akkor jön a dolgok végtelen leegyszerűsítése, a szinte sokkoló, egymondatos politikai program vagy üzenet, vagy az adjunk el mindent (még lelkünket, a gondolataink tisztaságát is) marketingfogások segítségével.

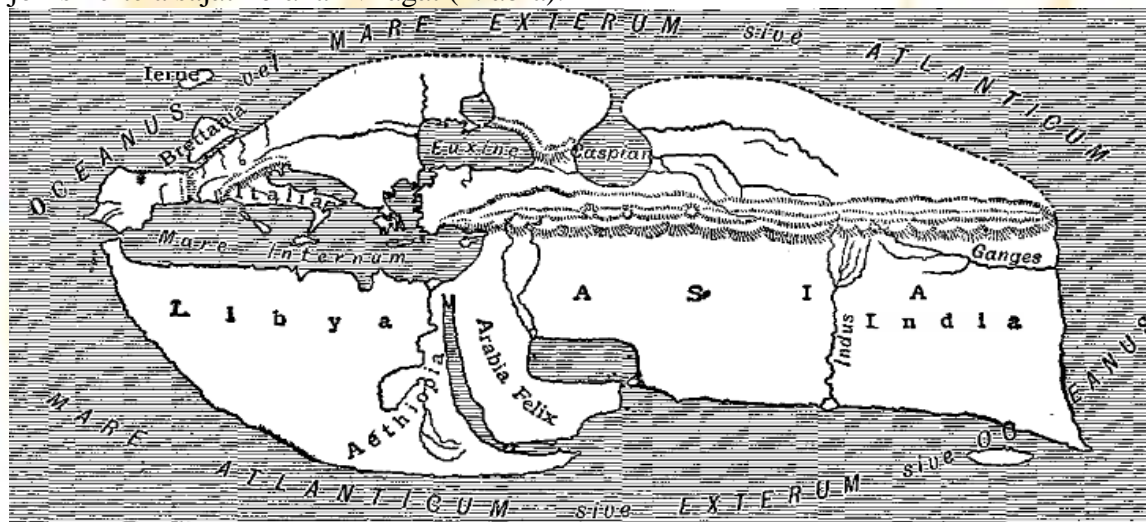
Talán az egyetemi képzésnek lehet egyik kísérő jelensége, hogy Maguk kedves hallgatóim tisztában lévén ezzel a jelentős gonddal, tudatosan törekszenek jó nyelvi felkészültséggel, szókinccsel, tiszta, világos, logikus és strukturált – sőt egymásra épülő – magyar mondatokban gondolatok megfogalmazására. A gondos szövegnek mindig jó felépítettnek kell lennie. Stílusa is fontos. A (még talán létező) értelmiségi életforma felé vonzó és törekvő fiatalnak különösen fontos ennek az elsajátítása, mert neki nemcsak olvasnia vagy hallgatnia, ill. értelmeznie is kell e szövegeket és gondolatokat, hanem saját magának is késznek kell lennie ilyenek előállítására. Anyanyelvünk biztos ismerete és a sok szépirodalom olvasás (már erről is írtam korábban) sokat segít. De igazából ezt sokat kell gyakorolni, akár egymás közt. S akkor még mindig nem szóltam a végzősök nagy „drámájáról”, a sikeres szakdolgozat vagy diplomamunka megfogalmazásának végtelen keserveiről. Sőt innen már csak egy lépés az idegen nyelv, amit sokak szerint azért nem tudunk jól, mert anyanyelvünket sem ismerjük eléggé.

Ez a hiány tudatos tréninggel, olvasással, írással, próbaelőadásokkal, jóízű szakmai beszélgetésekkel érdemben javítható. Leginkább is akkor, ha a nyelvi tudásunk biztos és gondolataink jól szerkesztettek és tiszták.

Mire jó a geográfia?

A kétezer éves tudományunkról, röviden, velősen

A „föld rajzolata”, a geográfia – ahogy Sztrabón, az éppen 2078 évvel ezelőtt született első művelője már időszámításunk előtt leírta –, egy csodálatos tudomány. Mint jómaga e diszciplína is először *s mi hol van* kérdésre kereste a választ. Az általa rajzolt térkép jól mutatja, hogy az egyébként sokat utazó ókori „kollega” (mellesleg Cicero gyermekeinek tanára) milyen jól ismerte a saját korának világát (2. ábra).

2. ábra. Sztrabón térképe (Forrás: a wikipédia angol nyelvű változata)

Aztán tudjuk, a nagy földrajzi felfedezések idején tudományunknak ez a funkciója csak növekedett. Majd Humbold volt az a XIX. század elején, aki már újabb kérdésekre is választ keresett, mint például: Miért ott? És miért úgy? És hogyan alakulhatott ki? Hogyan változott? Hogyan használják ki az ott, az adott helyen élők a természet adta lehetőségeket? Néhány évtized múlva az ipari forradalom nyomán a területi munkamegosztás egyre bonyolultabbá váló környezeti, gazdasági, települési és társadalmi világa tett fel újabb és újabb kérdéseket, melyekre a tudományunk újra és újra válaszolt. Milyen kölcsönhatások, trendek, modellek uralják a teret? Milyen a „mintázatuk”? Összefoglalva, melyek azok térbeli és időbeli változások, amelyek térben egymás mellett, vagy éppen időben egymás után egy adott térségben lejátszódnak? S az újabb kérdéseket már a globális világ (no mennyire nem gondol az átlagember arra, hogy ez a mai emberiség földrajzi létezésének bonyolult formája!) teszi fel. A modern technika legyőzi a teret? Vége a földrajznak? A 2008-ban közgazdasági Nobel díjat kapott Paul Robin Krugman „új gazdasági földrajz”-ről értekezik, és népszerű írásaiban folyamatosan kitér a nagy gazdasági tömörülések szerepére.

Azt hiszem, nagy hiba lenne egy művelt társadalom számára, ha mellőzné a geográfiát. Kis országok esetében ez már nem hiba, hanem egyenesen bűn lenne. Hiszen a globális és lokális (földrajzi) ismeretek különleges ötvözetete lehet az, ami a jövőt jelentheti számu(n)kra. Higgyék el, a modern technika által működtetett világ (és annak hálózata) csak növeli a „helyről”, a változó „helyzetről” szóló geográfiai tudás értékét. A geográfia mindig nyitott és szintetizáló igényű tudomány volt. Kétarcú: a természeti és társadalmi arca éppolyan kettősség, mint amennyire mi is biológiai és társadalmi lények vagyunk egyszerre. Ezért tartom én a „legemberibb” tudománynak. S ezért kell mindig gondolkodni a magas színvonalú elsajátításán és a folyamatos megújításán. Tegyük ezt Maguk is.

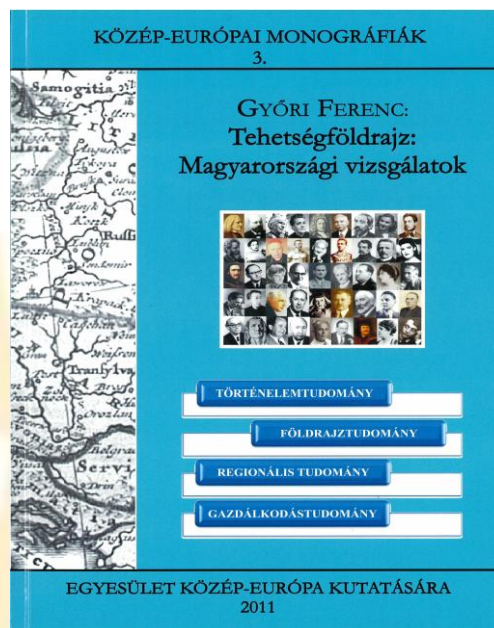
Csatári Bálint, Kecskemét/Szeged

Mi az areté?

Győri Ferenc:

Tehetségföldrajz: Magyarországi vizsgálatok.

[Közép-Európai monográfiák 3.] Egyesület Közép-Európa Kutatására, 2011. Szeged–Pécs, 250 old.

*Talán furcsa kezdésnek tűnik, de mégis megkockáztatnék egy feltevést: mi van akkor, ha egy tehetségtelen ember kezd el foglalkozni a tehetség problémájával – valamilyen megközelítésben. Az eredmény aligha lesz szívderítő... De ha ezen a vonalon megyünk tovább, akkor azt a kérdést is fel kell tenni, hogy jelen könyv szerzője melyik kategóriába sorolható. Ennek eldöntése roppant egyszerű: el kell olvasni a könyvet! És akkor világossá válik, hogy egy talentumos szerző kvalitásos alkotásáról van szó. Olyan munkáról, amit nem csak azért érdemes elolvasni, mert új ismereteket és információkat ad, hanem azért is, mert izgalmas szellemi kalandnak is tekinthető. Olyan olvasmány, ahol olyan válaszokat kapunk, amelyet számos esetben a probléma továbbgondolására inspirálják az olvasót. Gondoljunk pl. a könyv központi kategóriájára, a tehetség fogalmára. A Szerző példás gondossággal járja körül, hogy mit mond erről a tudomány, milyen megközelítésekben lehet a problémát tárgyalni. Ennek ellenére az olvasó – remélem – nem nyugszik meg, hogy akkor minden rendben, hanem megpróbál a maga számára újabb szálakat kibontani – írja az opus előszavában Dövényi Zoltán. Ezzel megtörtént a figyelemfelkeltés, és az olvasó számára nem is marad más, mint kézbe venni a Szegeden működő egyesület *Közép-Európai monográfiák* című sorozatában megjelent kötetet és megpróbálni kibontani azokat a bizonyos szálakat.*

A kötet szerkezete egyszerű és átlátható: a *Bevezetés* magában foglalja a szerző előzetes hipotéziseit, motivációit és célkitűzéseit, valamint a használt eszközök és módszerek prezentációját, ezt követi a tehetségföldrajz elméleti és gyakorlati alapjait taglaló és ennek az interdiszciplináris kutatási területnek a rövid történetét bemutató rész, majd az auctor saját tudományos kontribúcióját tartalmazó *Magyarország tehetségföldrajzi modelljei* című fejezet. Végül a tanulmányt magyar és angol nyelvű összefoglaló zárja, amit az irodalomjegyzék és egy melléklet tesz teljessé.

Értekezésem – fogalmaz a szerző az opusa céljáról – a tehetség sokoldalú jelenségét humángeográfiai szemlélettel, egy hagyományos módszer újjáélesztésével, a természeti és társadalmi környezet részeként élő emberből, s annak kulturális teljesítményéből kiindulva kívánja megközelíteni. Ebből következik, hogy csak érintőlegesen tartózkodik a képességek térbeliségét ugyancsak illető, a közgazdászok és a regionális kutatók által preferált területeken (pl. kreatív gazdaság, tudástranszfer és -menedzsment, humán erőforrás fejlesztés).

Győri Ferenc nem siklik át a tehetség és a földrajz párosításának idegenszerűsége fölött, hanem eufemisztikusan, de megfogalmazza kezdeti fenntartásait ezzel az erőltetettnek tűnő kombinációval szemben, rámutatva, hogy talán a sokféle értelmezési lehetőség képezheti ennek az előítéletnek az okát. Ezek után az olvasó enyhén zavarba jön: a szerző bizonytalansági forrásokról, kétségekről, aggódásról, tévovaságról, szkepszisről szól; mindezek forrásai a tehetséggel foglalkozó, igen szerteágazó és különböző tudományok és megközelítések sokasága, a tehetség térbeli eloszlási mértékének reprezentációjának nehézsége, a Trianon által az adatsorokban okozott cezúra, és nem utolsó sorban pedig a néhány „kemény”, a KSH adatbázisából származó statisztikai mutató – állítja a szerző. Ezzel kapcsolatban a Mark Twain által híressé tett Benjamin Disraeli Viktória királynő egykori miniszterelnökének kijelentése jut eszembe, mely szerint a hazugságnak három válfaja ismeretes: a hazugság, a szemérmetlen hazugság és a statisztika. A statisztikai adatokkal túlterhelt tanulmány pedig problematikussá válhat. Erre a kérdésre a továbbiakban még vissza fogunk térni.

A tanulmányban használt fogalmak igen üdvözlendő tisztázása és egyértelművé való tétele után a felhasznált forrásokról és a térbeliség modellezésénél használt módszerekkel ismerkedünk meg. A szerző számára – állítása szerint – egyetlen fix pont létezett a kutatásai során, ez pedig a 17 ezer szócikket tartalmazó Magyar Életrajzi Lexikon. A továbbiakban a következőket írja Győri Ferenc: *Fontos leszögezнем —, hogy az eredmények, térképek kizárólag „modellértékűek”, belőlük túlságosan „messzemenő” következtetéseket levonni nem szabad*, de mielőtt zavarba ejtené az olvasót egy Hagggett-idézzel folytatja, mely szerint maguk *a modellek ugyanis nem tükrözik a teljes valóságot, csak annak hasznosítható és nyilvánvalóan megérthető részét* (16. oldal).

A tehetségföldrajz elméleti alapjait – tudjuk meg – antropológiai és antropogeográfiai munkák képezik, de a szerző a földrajzi determinizmust és possibilizmust is ideológiai muníciójának véli, és Hunfalvytól Hantoston át Teleki Pálig terjedő földrajzosok széles skáláját, de még Bibó Istvánt is szellemi elődjének tekinti. Nemzetközi tekintetben Ernst Kretschmerben, az emberi alkattan úttörőjében – és tegyük hozzá: sok szempontból vitatható elméletében – látja gyökerezni a tehetségterképek kidolgozásának tudományos megalapozását, aki híres német zeneszerzők születési helyeit elemezte, majd rámutatott, hogy a különböző népek keveredési területei általában sokkal gazdagabbak kiválóságokban a lakosság etnikai szempontjából homogénnek minősülő régióknál.

A tehetségföldrajz fejlődésének bemutatása során igen érdekes eszme-futtatást kapunk a kutatási előzményekről, különböző elképzelésekről, Konfuciusztól kezdve egészen a jelenig elért időskálán. Mindez a szerző pallérozottságát bizonyítja, hiszen otthonosan mozog a bölcelettudomány, a lélektan, a társadalmi tudományok és a biológia területén egyaránt. A tehetség – kultúra – viselkedés – érték – felfedezés – találmány fogalmak érintésével észrevétlenül újra a tehetségföldrajz alapkérdése kerül az előtérbe, amely nem más, mint a nagy találmányok és értékes alkotások keletkezési helyének, illetve azok térbeli és időbeli szétszóródása/megoszlása – olvashatjuk. Az információt, a hozzáértést, a különböző képességet és készségeket, a mozgásokat és cselekvéseket, a szakértelmet, az attitűdöket és nem utolsó sorban a műveltséget tartalmazó tudásfajták tipizálása és térbeli terjedése jól felismerhető törvényszerűségek alapján megy végbe – mutat rá a szerző –, és e térbeli leképezés pedig szintén a geográfia viszonylag új válfajának, a tehetségföldrajznak a feladata. Mindezek ellenére a tehetség kvantifikálásának és a számszerűsíthetőségének hiánya, a túlzott viszonylagosság a tehetségföldrajz tárgyegységének leszűkítését okozza, ezért nem hivatott oly bonyolult kérdések megválaszolására, mint például amit a genetikai adottságok és a környezeti hatások egymáshoz viszonyított aránya vet fel. Végül megállapítást nyer, hogy a tehetségföldrajz kizárólag a talentumok és a kiemelkedő alkotások, valamint az azokat befolyásoló tényezők térbeli szerkezetét, kapcsolatrendszerét, funkcióit, kölcsönhatásait és folyamatait vizsgálja.

Öntökéletesedése során a szerző érdekes, alkotó javaslatot tesz: a tehetséghez szükséges faktorok interakcióját kifejező Renzulli-Mönks-féle triász földrajzi és történeti szempontokat is figyelembe vevő kiterjesztését ajánlja, vagyis a kivételes képességek, az erőtényező, valamint a

kreativitás összetevőikön kívül a családot, az iskolát és a társakat meghaladva, társadalmi pilléreként bevonná a „totális” vagy „földrajzosított” környezetet is.

A kötet fő részét képező, a tehetségföldrajzi modellek prezentálására szánt fejezetben elsőként a fiatal tehetségek és a pályakezdő kutatók tanulmányi és tudományos felkészültsége és az általuk elért tudományos eredmények regionális és település-hierarchikus determináltságára kapunk választ. A főleg 2004-es adatok tükrében megtudjuk, hogy *az eredményes tanulók aránya pozitív kapcsolatban áll a jövedelmi, foglalkoztatottsági és az iskolázottsági viszonyokkal*, illetve, hogy általában a kedvező infrastruktúrával rendelkező nagyobb település több és jobb lehetőséget biztosít a tehetségek kibontakozására és gondozására. Érdemes azonban elgondolkodni, hogy a rendszerváltás után átstrukturálódott társadalmon belül az anyagilag lecsúszóban lévő értelmiség nem képes felvenni a versenyt a vállalkozói szférából feltörő, és nem feltétlenül az intelligenciához tartozó, de az elitképzést igénylő réteggel. Ez az egyre jobban artikulálódó jelenség és következménye nem kerül megemlítésre az opusban.

A következőkben a Magyar Életrajzi Lexikon adatai feldolgozásának módszerei (szócikkek szerkezete és tartalma), a mintavételi eljárás kritériumai és lépései, valamint a térbeliség ábrázolására alkalmas adatbázis részleges bemutatása következik (entitások, entitáscsoportok).

A kötet legterjedelmesebb fejezetének harmadik része a geográfiai alkalmazást, vagyis a statisztikai és a területi elemzéseket tartalmazza. Terítékre kerülnek az adatok történeti kontextusai (demográfiai mutatók, a közép- és felsőfokú oktatás intézményrendszerének fejlődése és alakulása Trianon előtt és után), valamint a települések és a megyék tehetségekkel kapcsolatos adatai (tehetség-kibocsátás, -befogadás, -megtartás, -vonzás és az ezekre a mutatókra épülő tehetségháztartás értékei) nagyszámú táblázatos, grafikonos és térképi változatban egyaránt. *Modelljeim megvilágították, számszerűsítették azokat a jelenségeket és folyamatokat, melyekről eddig nem, vagy csak alig voltak konkrét adataink. Bebizonyították, hogy a tehetség területi egyenlőtlenségei éppúgy modellezhetők, mint bármely más társadalmi-kulturális jelenségé* – mutat rá a kötet végén a szerző.

A *Mellékletek* összesen negyven táblázatot tartalmaznak. Amint már szó esett a „kemény” statisztika következményeiről, ezek a Microsoft Excel programmal készített táblázatok több kellemetlenül ható pontatlanságot és hibát tartalmaznak. Ilyen például *A 20-nál több tehetséget kibocsátó települések abszolút rangsora* címet viselő (VI. számú melléklet), ahol a szerző valószínűleg rosszul alkalmazta a „szűrőt”, ami az abc alapján névsorba állította a településeket, és nem tudni milyen kritériumok alapján rendelhetett adatokat hozzájuk (de e folyamatnak a fordítottja is igaz lehet).

Végül, mi is a címben szereplő areté (αρετή) avagy a kiválóság? Erre a kérdésre az olvasó nem kap választ, és akit érdekel, kénytelen majd az ókori görögök műveit kézbe venni. Mindezek ellenére Győri Ferenc nem okoz csalódást, hiszen jelen opus a tehetségföldrajz mibenlétét és hazai kutatási eredményeit veszi górcső alá, ezért mindazok számára ajánlott, akik kíváncsiak egy viszonylag új geográfiai diszciplína kialakulásának előfeltételeire, attribútumaira és mibenlétére.

Géczi Róbert, Kolozsvár/Budapest

Tudományos és oktatási események

Itthon

2013. március 1. **Több nemzetiségű államok keletkezése és bukása. A Török Birodalom és a Balkán** (Szekciók: Monarchia és utódállamok története, földrajzi folyamatok, regionális folyamatok, gazdaságtörténet), Szeged
Információ: gulyas1@t-online.hu

2013. május. **Térinformatikai Konferencia és Szakkiállítás: Az elmélet és gyakorlat találkozása.** Debrecen
Információ: loki.jozsef@science.unideb.hu

2013. június 13-15. **IX. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia.** Miskolc
www.hidrotanszek.hu
karpát.medencei.ktkonf2013@gmail.com

2013 októbere. **Régiók a Kárpát-medencén innen és túl.** Kaposvár
Információ: gulyas1@t-online.hu

2014 novembere. **Magyar Politikai Földrajz Konferencia,** Pécs
Információ: pnorbert@gamma.ttk.pte.hu

Külföldön

2013. január 7-9. **6th International Perspective on Water Resources & The Environment.** Izmir, Törökország
<http://content.asce.org/conferences/ipwe2013/index.html>

2013. január 21-23., **GIS Ostrava 2013 - Geoinformatics for City Transformations.** Ostrava, Csehország
<http://gis.vsb.cz/gisostrava>

2013. február 24-25. **2nd International Conference on Climate Change and Humanity – ICCCH.** Róma, Olaszország
<http://www.iccch.org/>

2013. február 25-26. **Two Hundred Years of Urban Meteorology in the Heart of Florence: International Conference on Urban Climate and History of Meteorology.** Firenze, Olaszország
<http://web.fi.ibimet.cnr.it/urbanclimate/>

2013. március 22-23. **Air and Water Components of the Environment. Conference Dedicated to World Meteorological Day and World Water Day.** Kolozsvár, Románia.
<http://aerapa.conference.ubbcluj.ro/>

2013. április 1-5. **V Convención Cubana de Ciencias de la Tierra (Vth Cuban Earth Science Convention)**. Havanna, Kuba.
<http://www.cubacienciasdelatierra.com/>
2013. április 22-26. **35th International Symposium on Remote Sensing of Environment**.
Peking, Kína
<http://www.isrse35.org/>
2013. május 9-10. **Energy and Environment: bringing together Economics and Engineering**.
Porto, Portugália
<http://www.fep.up.pt/conferences/icee/>
2013. május 9-11. **Geography: Linking Tradition with Future**. Brugge, Belgium
<http://eurogeography.eu/conference/2013-bruges/bruges2013.html>
2013. május 13-16. **Geospatial World Forum**. Rotterdam, Hollandia
<http://www.geospatialworldforum.org/>
2013. május 21-24. **BIOHYDROLOGY 2013**. Landau, Németország
<http://www.biohydrology2013.de/>
2013. július 8-13. **Davos Atmosphere and Cryosphere Assembly 2013**. Davos, Svájc.
http://www.wsl.ch/dienstleistungen/veranstaltungen/veranstaltungskalender/daca13/index_DE
2013. szeptember 4-7. **International Workshop of Acoustic and Seismic Monitoring of Bedload and mass Movements**. Zürich/Birmensdorf, Svájc
http://www.wsl.ch/dienstleistungen/veranstaltungen/veranstaltungskalender/bedload_massmovements/index_EN
2013. szeptember 16-20. **7th International Conference of the Urban Soils Working Group, SUITMA**. Torun, Lengyelország
<http://www.suitma7.umk.pl/>
2013. szeptember 22-27. **8th Conference on Sustainable Development of Energy, Water and Environment Systems**, Dubrovnik, Horvátország
<http://www.dubrovnik2013.sdewes.org/>
2013. október 7-11. **International Snow Science Workshop**. Grenoble/Chamonix, Franciaország
<http://www.issw2013.com/>
2013. november 4-8. **AfricaGIS 2013 Conference and GSDI 14 World Conference**. Addis Abeba, Etiópia
<http://www.gsdi.org/gsdiconf/gsdi14/>
2014. június 8-13. **World Congress of Soil Science – Soils Embrace Life and Universe**. Csedzsusziget (Jeju), Dél-Korea
<http://www.20wcss.org>